



บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการศึกษามีบทบาทและความสำคัญต่อมนุษย์และสังคมใหม่นอกเหนือไปจากปัจจัย 4 ประการซึ่งเคยเป็นพื้นฐานความต้องการของมนุษย์แต่เดิมมา การศึกษาได้กลายเป็นปัจจัยที่ 5 ที่ช่วยให้มนุษย์มีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการและความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา (ประสาร มาลากุล ๒๕๒๗: ๑) การศึกษาจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สังคมจะเจริญก้าวหน้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีก็เพราะการศึกษา คนที่ได้รับการศึกษาคือจะช่วยพัฒนาสังคม หากประชาชนไม่ได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางตามความต้องการในอันที่จะพัฒนาประเทศแล้วการพัฒนาบ้านต่าง ๆ ก็จะไม่ไ้ผลเท่าที่ควร (ธนู แสงศักดิ์ ๒๕๑๓: ๕๖) จากความกังวลว่ายอมหมายถึงว่าประเทศจะพัฒนาได้ต้องมีคนที่พัฒนาแล้วและคนจะพัฒนาได้ต้องอาศัยการศึกษา ดังนั้นรัฐบาลของแต่ละประเทศทั่วโลกจึงถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งที่ต้องจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนพลเมืองของตน

การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานและเป็นการศึกษาภาคบังคับที่รัฐบาลจัดสำหรับคนไทยทุกคนเพื่อให้มีการพัฒนาตนเองนับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาพุทธศักราช ๒๔๖๔ ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา การประถมศึกษาของไทยได้เจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับจนถึงปัจจุบันรัฐบาลจึงให้ความสำคัญแก่การศึกษาระดับนี้เป็นพิเศษและได้ดำเนินการจัดการเกี่ยวกับการศึกษาระดับประถมศึกษาเหมือนกับรัฐบาลทุกประเทศที่ระคมทรัพยากรเพื่อจัดการประถมศึกษาให้ทั่วถึง ทั้งนี้เพราะถือว่าการประถมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สังคมต้องการให้ทุกคนได้รับ และการที่เขาจะพัฒนาตนเองถึงระดับไหนหรือไปทางทิศใดเขาจะต้องอาศัยการศึกษาเป็นพื้นฐานเสียก่อน การประถมศึกษาจึงมีความจำเป็นและความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนามนุษย์เป็นรายบุคคล พัฒนาชุมชนและพัฒนาประเทศ (ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ ๒๕๒๕ : ๗-๙) ในความสำคัญของการประถมศึกษาดังกล่าวได้สัมพันธ์สอดคล้องกับความมุ่งหมาย

ของการจัดการประถมศึกษาของไทยในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ที่มุ่ง
 เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถขั้นพื้นฐานให้คงสภาพอ่านออกเขียนได้คิดคำนวณได้
 ประกอบอาชีพตามควรแก่วัยและความสามารถและสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีในระบอบ
 ประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
 แห่งชาติ 2525: 37-38)

จากการดำเนินการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาที่เป็นการจัดการศึกษาเบื้องต้น
 คนเพื่อทวยราษฎร์ ซึ่งเริ่มกำหนดขึ้นในพระบรมมหาราชวังใน พ.ศ. 2414 (กระทรวง
 ศึกษาธิการ 2520: 15) มาจนถึงปัจจุบันนี้ประสบทั้งปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้อง
 ของกับนักเรียน ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ หลักสูตรการสอน จึงมีการปรับปรุงแก้ไขให้ถูก
 ต้องเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
 แห่งชาติ 2525: 2) โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช
 2503 มาเป็นหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ก็เนื่องจากสภาพปัญหาสังคมที่
 เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาการต่าง ๆ
 ทำให้สังคมมีความต้องการประชาชนที่มีคุณภาพสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุขใน
 สังคมปัจจุบัน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526: 15)

รัฐถือว่าการจัดการประถมศึกษาเป็นการศึกษาที่รัฐได้ลงทุนไปเป็นอันมากและมี
 ความหวังไว้มากว่าคุณภาพและประสิทธิภาพของการประถมศึกษาจะคงดี ดังนั้นหลังจากมี
 การประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการ
 จัดการประถมศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทำการวิจัยและติดตามผลการนำหลักสูตรไปใช้ พบสภาพ
 ของการใช้หลักสูตรที่เป็นปัญหาหลายด้านที่สำคัญ เช่น ด้านครูผู้สอนซึ่งเป็นบุคลากรที่มีบทบาท
 ต่อการจัดการประถมศึกษาให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรนั้นส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจแนวทาง
 และจุดประสงค์ของหลักสูตรอย่างถ่องแท้ ไม่สามารถแปลเจตนารมณ์ของหลักสูตรในเชิง
 ปฏิบัติได้ ไม่เข้าใจการประเมินผลตามหลักสูตรดีพอ อีกทั้งไม่ได้รับการนิเทศอย่างถูกต้อง
 จึงเกิดผลตามมาก็คือ ครูส่วนใหญ่ยังคงใช้วิธีการสอนแบบเดิมซึ่งได้แก่ ครูเป็นศูนย์กลาง
 การบรรยาย การสอนกลุ่มวิชาต่าง ๆ ไม่เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนด มุ่งสอนกลุ่มทักษะ
 คือภาษาไทยและคณิตศาสตร์มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ไม่เห็นความจำเป็นและไม่นิยมใช้สื่อการ
 สอนประกอบการสอน การวัดผลและประเมินผลมุ่งเน้นการวัดผลแบบสอบด้วยข้อเขียนเพียง

อย่างเคียวไม่มีหลักฐานการวัดผลประเมินผลวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ไม่ได้ประเมินผลควบคู่ไปกับการสอนและไม่มี การนำผลการประเมินมาพัฒนาการเรียนการสอนของนักเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ในส่วนของผู้บริหารการศึกษาตั้งแต่ระดับโรงเรียนจนถึงระดับจังหวัด โดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียน ทว่ายังมีความเข้าใจน้อยหรือไม่เข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร วิธีการสอนตามแนวหลักสูตรและวิธีนิเทศครูผู้สอนจึงทำให้ไม่สนใจที่จะสนับสนุนการใช้หลักสูตรเท่าที่ควร ไม่สามารถแนะนำเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรได้ ยิ่งคงให้ความสำคัญกับงานธุรการมากกว่างานวิชาการ ยิ่งเป็นผู้บริหารที่อาวุโสแล้ว ส่วนใหญ่ไม่ยอมเปลี่ยนทัศนคติมีลักษณะเฉื่อยชาไม่กระตือรือร้นที่จะปรับปรุงการบริหารงานและกระตุ้นให้ครูสนใจการสอนตามแนวของหลักสูตร (สมพร สุทธิชัย 2525: 196-199 และ กองการวิจัยการศึกษา 2525: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

จากผลการวิจัยดังกล่าว กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการได้ทำการประเมินคุณภาพการศึกษาโดยประเมินผลจากคุณภาพนักเรียน ผลการประเมินคุณภาพที่ผ่านมาแม้จะเป็นการประเมินเพียงบางลักษณะก็ชี้ให้เห็นว่าคุณภาพนักเรียนที่เป็นผลผลิตของการประถมศึกษายังอยู่ในระดับที่น่าพอใจนัก กล่าวคือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาแต่ละกลุ่มประสบการณ์ คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนอยู่ระหว่างร้อยละ 50-55 ของคะแนนเต็ม เป็นส่วนใหญ่ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526: 155) และในการประเมินคุณภาพการประถมศึกษาปีการศึกษา 2527 ที่ผ่านมายังพบว่าคุณภาพการศึกษาไม่เป็นที่น่าพอใจ คะแนนเฉลี่ยที่นักเรียนทำได้ในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (ร้อยละ 50 ขึ้นไป) เช่น กลุ่มทักษะภาษาไทยได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 49.08 คณิตศาสตร์ 33.11 กลุ่มประสบการณ์ชีวิต 45.01 เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ม.ป.ป.: 5) จากคุณภาพการศึกษาที่ประเมินได้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจึงได้ดำเนินการศึกษาปัญหาคุณภาพของการประถมศึกษาในสังกัดโดยวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบทั้งส่วนที่เป็นปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต พบปัญหาคุณภาพการประถมศึกษาครั้งนี้คือ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2525: 84-88)

1. ด้านปัจจัยทางการศึกษา ทว่าโรงเรียนประถมศึกษาบางแห่งขาดแคลนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ใช้ในการดำเนินการจัดการศึกษา ครูประถมศึกษาในห้องดิน

ที่ห่างไกลและทุรกันดารขาดโอกาสในการเพิ่มพูนประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนที่เท่าเทียมกับครูในท้องถิ่นที่เจริญ และนักเรียนประถมศึกษาในท้องถิ่นห่างไกลไม่ได้รับการส่งเสริมให้มีสุขภาพอนามัยและมีแรงจูงใจในการเรียนคำ

2. ด้านประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการศึกษา พบปัญหาด้านความล่าช้าในการนำเอกสารหลักสูตรไปใช้ การจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่วางไว้ การจัดสื่อการเรียนการสอน การบริการ การนิเทศและการแนะแนว ยังไม่เพียงพอและทั่วถึง

3. ด้านผลผลิตทางการศึกษา พบว่ามีอัตราการตกซ้ำชั้นของนักเรียนอยู่ในระดับสูง จากสถิติปีการศึกษา 2525 มีอัตรานักเรียนตกซ้ำชั้นโดยเฉลี่ยทุกชั้น (ไม่รวมชั้นประถมศึกษาปีที่ 1) ทั้งประเทศร้อยละ 5.13 เฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สูงถึงร้อยละ 14.88 และปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนอยู่ในระดับสูงมาก เฉพาะที่ออกเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในปีการศึกษา 2525 มีถึงร้อยละ 42.00

เมื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาอุปสรรคและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 รวมทั้งคุณภาพของการประถมศึกษาซึ่งเป็นผลจากการจัดการเรียนการสอนนั้นจะเห็นว่าบุคลากรที่มีบทบาทมากที่สุดก็คือ "ครู" ครูมีความสำคัญต่อการศึกษาทุกระดับ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐานและสามารถคงสภาพการอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ มีความสามารถประกอบอาชีพตามควรแก่วัยและดำรงตนเป็นพลเมืองดีในระบอบการปกครองปัจจุบัน ดังนั้นครูจึงเป็นตัวกำหนดอันสำคัญต่อประสิทธิภาพของนักเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ม.ป.ป.: 45) ในบทบาทและความสำคัญของครูต่อการเรียนการสอนนี้ ได้มีนักการศึกษากล่าวไว้เพื่อเน้นในสำคัญของครูไว้มากมาย เช่น "การประถมศึกษาจะเจริญก้าวหน้าไฉนนั้นไม่ได้อยู่ที่ไหน นอกจากขึ้นอยู่กับครูและเจ้าหน้าที่ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการประถมศึกษาโดยตรงทั้งหมด" (สายหยุด จำปาทอง 2526: 20) "การดำเนินการสอนจะได้ผลดีเพียงไรนั้น นอกจากความรู้ของครูแล้วยังขึ้นอยู่กับวิธีการสอนในชั้นเรียน ซึ่งจะได้อผลเพียงไรขึ้นอยู่กับความสามารถของครูที่จะพยายามกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจและตั้งใจเรียน" (หนังสือ หันนาคินทร์ 2525: 20) "ครูถือได้ว่าเป็นหลักแก่งศิษย์ ครูจำเป็นต้องรู้หน้าที่อันแท้จริงของความเป็นครู" (ระที ศาสตร์ิก 2528 : 36-38) หรือ "ในเรื่องการเรียนการสอนเราต้องพูดถึงคุณภาพของครูก่อน เพราะ

ว่าคุณภาพของครูเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุด เพราะฉะนั้นเราจะต้องทำให้ครูมีคุณภาพที่จะสามารถทำการสอนและควบคุมการเรียนของเด็กให้เป็นไปตามแนวทางของหลักสูตรให้จงได้" (เกษม สิริสัมพันธ์ 2525: 11) เป็นต้น

จากความสำคัญดังกล่าวของครูและปัญหาคุณภาพการประถมศึกษาข้างต้น แนวทางที่แก้ปัญหาได้ตรงจุดก็คือ การปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนแก่ผู้บริหาร โรงเรียนและครูประถมศึกษาในสังกัดให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตรงตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร เพื่อผลผลิตทางการศึกษาคือนักเรียนประถมศึกษาที่มีคุณภาพตามที่หลักสูตรต้องการ ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจึงได้จัดโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาชั้นมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาทั่วประเทศ มีหลักการสำคัญของโครงการคือ "มุ่งปรับปรุงคุณภาพและความเสมอภาคทางการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาตามเจตนารมณ์ของโครงการพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5" บุคลากรเป้าหมายที่มุ่งพัฒนาคือ "ครู" การพัฒนาจะเป็นการฝึกอบรม การนิเทศและติดตามผล ลักษณะการฝึกอบรมจะเป็นการเตรียมความพร้อมให้ครูสามารถนำโครงการและนวัตกรรมต่าง ๆ ที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจัดขึ้นไปใช้อย่างถูกวิธีและสัมฤทธิ์ผล โดยใช้สื่อประสมเพื่อให้ทำการฝึกอบรมอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2527: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

การดำเนินงานของโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ ร่วมกันวางแผนงานและดำเนินงานตามแผน ตั้งแต่การจัดสร้างและพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมที่กำหนดรูปแบบให้เป็นหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้น การเตรียมการดำเนินการผลิตสื่อประกอบการฝึกอบรม ตลอดจนการเตรียมวิทยากรสำหรับการฝึกอบรมแต่ละระดับให้พร้อมและมีการทดลองนำหลักสูตรฝึกอบรมที่สร้างเสร็จไปใช้ในรูปแบบของโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษา: การฝึกอบรมนักร้อง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2528: 3-5) ในการฝึกอบรมนักร้องได้มีการประเมินผลการฝึกอบรมครูประถมศึกษาทุกจุด (มีทั้งหมด 6 จุดฝึกอบรมในแต่ละภาคภูมิศาสตร์ของประเทศไทย) เพื่อนำผลต่าง ๆ ของการดำเนินการฝึกอบรม จุดเด่น จุดด้อย ตลอดจนปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น

ในขณะที่ฝึกอบรมมาใช้ในการปรับปรุงการฝึกอบรมครูประถมศึกษาก่อนที่จะมีการฝึกอบรมขึ้นทั่วประเทศ ผลการประเมินพบว่า ครูประถมศึกษาที่เข้ารับการฝึกอบรมนําร่องมีความสนใจและกระตือรือร้นในการอ่านชุดฝึกอบรมการร่วมกิจกรรมและการแสดงออก โดยที่ครูมีความคิดเห็นว่าเนื้อหาสาระที่ได้จากการฝึกอบรมครั้งนี้สามารถนำไปใช้ใ้จริงในชั้นเรียนทั้งยังทำให้เกิดตระหนักในความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของครูประถมศึกษา นอกจากนี้พบว่ารูปแบบกระบวนการฝึกอบรมทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับความรู้เพิ่มขึ้นอย่างน่าพอใจ สำหรับการนำปัญหาที่พบจากการฝึกอบรมนําร่องมาแก้ไขก็มีดังเช่น การปรับปรุงในเรื่องบทบาทของวิทยากรในการจัดกิจกรรมไม่ให้เกิดความเครียด การจัดช่วงเวลาในช่วงที่ 2 ของการฝึกอบรมเพิ่มขึ้นหรือการเพิ่มกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรมให้มากขึ้นกว่าเดิม เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ม.ป.ป.: ไม่ปรากฏเลขหน้า) และหลังจากการปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมเสร็จสมบูรณ์สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้ดำเนินการจัดฝึกอบรมให้แก่ครูประถมศึกษาทั่วประเทศจำนวน 329,374 คนตามกำหนดเวลาของโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนธันวาคม 2529 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2528: ไม่ปรากฏเลขหน้า)

ในการจัดฝึกอบรมครูประถมศึกษาทั่วประเทศครั้งนี้ได้มีการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญและคณะปฏิบัติงานชั้นอีก 1 ชุด (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.น้อมศรี เคท ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้เชี่ยวชาญร่วมกับคณะปฏิบัติงานอีก 6 คน) เพื่อทำหน้าที่ติดตามและประเมินผลการฝึกอบรมครูประถมศึกษาทั่วประเทศซึ่งพร้อมกันนี้ผู้วิจัยและนิสิตบัณฑิตศึกษา ภาควิชาประถมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีก 5 คนได้สนใจที่จะประเมินการฝึกอบรมครูประถมศึกษาครั้งนี้ โดยทำการประเมินร่วมกันเป็นคณะแยกตามเขตการศึกษา เพื่อให้ครอบคลุมการฝึกอบรมครูทั่วประเทศ ทั้งนี้เพราะเห็นว่าโครงการนี้เป็นโครงการที่มีเป้าหมายและมีการลงทุนโดยใช้ทรัพยากรเป็นจำนวนมากจึงสมควรที่จะมีการติดตามและประเมินผลการทำงานว่าเป็นอย่างไรสำเร็จตรงตามเป้าหมายหรือไม่ ในความเห็นของผู้วิจัยดังกล่าวได้สอดคล้องกับที่ วิรัช วรรณรัตน์ (2528: 39) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการประเมินติดตามผลโครงการระดับชาติที่อาศัยทรัพยากรมากว่า "ถ้าขาดการประเมินติดตามผลแล้วเสมือนกับการดำเนินโครงการนั้นยังไม่เสร็จสมบูรณ์โดยแท้จริง" ด้วยผลการประเมินส่วนหนึ่งจะช่วยให้ผู้วางแผนนโยบายมองเห็นแนวทาง

ในการดำเนินการโครงการต่อ ๆ ไปให้เกิดประโยชน์มากขึ้น" และภิญโญ สาร (2527: 75) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินผลการทำงานว่า "เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเพราะทำให้สามารถบอกได้ว่า ผลงานที่เกิดขึ้นตรงกับเป้าหมายที่วางแผนไว้หรือไม่ เป็นการสะทวักที่จะวางแผนใหม่เพื่อปฏิบัติงานในอนาคตต่อไป"

นอกจากความสนใจที่จะประเมินโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาดังกล่าวแล้ว จากลักษณะพิเศษของหลักสูตรฝึกอบรมครูประถมศึกษาที่มุ่งเน้นด้านคุณธรรมมากกว่าด้านอื่น ๆ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะติดตามและศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านคุณธรรมของครูประถมศึกษาภายหลังการฝึกอบรมเพิ่มอีกด้านหนึ่ง เพื่อที่ว่าพฤติกรรมด้านคุณธรรมของครูเป็นอย่างไรเพราะจากผลการวิจัยพบว่า "อิทธิพลสำคัญที่เป็นผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของครู คุณภาพการศึกษาจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของครู" (ไพบุลย์ จันทยศ 2527: 28) นั้นย่อมหมายถึงคุณธรรมของครูมีผลต่อคุณภาพการศึกษาเพราะความรับผิดชอบของครูเป็นคุณธรรมข้อหนึ่งของครู นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงคุณธรรมของครูทั้งในแง่ของความสำคัญและความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพครู เช่น "ครูจะต้องมีคุณธรรมพิเศษไปกว่าบุคคลธรรมดา" (อำไพ สุจริตกุล 2522: 15) "ครูเป็นบุคคลที่คนทั่วไปยกย่องนับถือเสมือนเป็นพ่อแม่คนที่ 2 ของลูกศิษย์ ฉะนั้นผู้ที่เป็นครูจำต้องเป็นตัวอย่างที่ดีทั้งทางกายปฏิบัติและใจปฏิบัติ จะต้องมีความประพฤติที่ปฏิบัติเป็นปกติวิสัยเนื่องจากครูเป็นผู้สอนลูกศิษย์ ครูจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติไ้ก่อนที่จะเป็นผู้สอนคนอื่น" (สายหยุด จำปาทอง 2527: 1) ซึ่งคำกล่าวนี้อาจมีความสอดคล้องกับการวิเคราะห์พฤติกรรมสำหรับครูของประนอม สุรัสวดี (2526: 21) ที่ว่า "พฤติกรรมแตกย่อยขึ้นอยู่กับพฤติกรรมครู"

การประเมินการฝึกอบรมครูตามโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะประเมินและติดตามการฝึกอบรมในจังหวัดของเขตการศึกษา 8 โดยจะประเมินการฝึกอบรมในช่วงที่ 1 (3 วัน) และช่วงที่ 3 (2 วัน) ณ จุดฝึกอบรมที่เป็นตัวอย่างประจำกร และจะประเมินผลกรรนำเอาความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรวมทั้งประเมินพฤติกรรมด้านคุณธรรมของครูภายหลังการฝึกอบรมเสร็จสิ้นไปแล้ว 4-5 เดือน ทั้งนี้เพราะจากการติดตามผลการใช้หลักสูตรประถมศึกษาและการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับประถมศึกษาของจังหวัดในเขต

การศึกษา 8 พบว่ามีปัญหาค้นหาการจัดการเรียนการสอนและปัญหาคุณภาพการศึกษา เช่นเดียวกับจังหวัดในเขตการศึกษาอื่น ๆ เช่น ปัญหาอัตราการตกซ้ำชั้นของนักเรียนประถมศึกษาในเขตการศึกษา 8 ในปีการศึกษา 2525 มีอัตราสูงจากสถิติของจังหวัดต่าง ๆ ได้ดังนี้ เชียงใหม่ 9.84 เชียงราย 6.91 น่าน 8.24 พะเยา 8.15 แพร่ 4.81 แม่ฮ่องสอน 9.58 ลำปาง 6.58 และลำพูน 6.29 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2526: ไม่ปรากฏเลขหน้า) หรือปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนและคู่มือครูพบว่า บางเรื่องครูไม่สามารถจัดกิจกรรมให้แก่เด็กได้เพราะครูไม่มีความรู้ความถนัดในเรื่องนั้น (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา ม.ป.ป.: ไม่ปรากฏเลขหน้า) ครูขาดแหล่งวิชาการและหนังสือประกอบการค้นคว้าเกี่ยวกับรายละเอียดของเนื้อหาในบทเรียน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน ม.ป.ป.: ไม่ปรากฏเลขหน้า) ในด้านวิธีสอนครูส่วนใหญ่ยังใช้วิธีสอนแบบบรรยายบอกความรู้ให้นักเรียน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปาง ม.ป.ป.: ไม่ปรากฏเลขหน้า) ด้านการใช้สื่อการเรียนการสอนพบว่าครูมีการใช้สื่อประกอบการสอนค่อนข้างน้อย ส่วนในด้านการวัดผลประเมินผลครูไม่สามารถสร้างแบบประเมินผลระหว่างเรียนได้ ไม่ได้วัดและประเมินผลตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม จึงไม่มีการวัดผลระหว่างเรียนเพื่อนำไปปรับปรุงการเรียนของเด็กและการสอนของครู บางโรงเรียนการประเมินจุดประสงค์ในสมุด ป.02 ไม่เป็นปัจจุบันเพราะไม่ได้ประเมินตามระยะเวลาที่กำหนด (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา ม.ป.ป.: ไม่ปรากฏเลขหน้า) และในการประเมินคุณภาพนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2527 และ 2528 ที่ผ่านมามีผลการประเมินคุณภาพของนักเรียนยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจดังแสดงตามตารางข้างล่างนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ม.ป.ป.: 11-12)

ตารางที่ 1 คะแนนเฉลี่ยแต่ละกลุ่มประสบการณ์จากผลการประเมินคุณภาพนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2527 และ 2528 เขตการศึกษา 8

| ปีการศึกษา จังหวัด | 2527 | | | | 2528 | | | |
|-----------------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| | ไทย | คณิตฯ | สปช. | ภพอ. | ไทย | คณิตฯ | สปช. | ภพอ. |
| เขตการศึกษา 8 | 45.33 | 26.23 | 31.90 | 45.36 | 55.98 | 37.34 | 43.17 | 55.80 |
| เชียงใหม่ | 49.81 | 32.90 | 45.29 | 52.98 | 58.79 | 35.32 | 45.45 | 57.68 |
| ลำปาง | 53.48 | 39.24 | 45.13 | 57.63 | 52.17 | 29.61 | 40.30 | 52.32 |
| เชียงใหม่ | 47.64 | 29.09 | 41.04 | 56.02 | 53.85 | 30.52 | 41.13 | 53.96 |
| แม่ฮ่องสอน | 61.40 | 32.11 | 45.85 | 55.91 | 58.08 | 33.20 | 41.48 | 57.75 |
| น่าน | 44.86 | 32.16 | 41.37 | 52.09 | 49.87 | 31.60 | 41.10 | 52.83 |
| ลำพูน | 53.16 | 29.14 | 44.17 | 55.17 | 58.25 | 31.82 | 44.65 | 56.71 |
| พะเยา | 44.44 | 26.01 | 41.69 | 52.92 | 59.13 | 40.51 | 46.59 | 61.26 |

จากตารางคะแนนเฉลี่ยดังกล่าว พบว่าบางกลุ่มประสบการณ์อาจอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจก็มีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 50 ขึ้นไป และมีหลายกลุ่มประสบการณ์ที่คะแนนเฉลี่ยยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพึงพอใจนัก โดยเฉพาะกลุ่มทักษะและกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำ

นักเรียนจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการเรียนการสอน (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ 2525: 29) และเป็นพระเอกนางเอกของการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ทัศนีย์ ผลเนืองมา 2528: ไม่ปรากฏเลขหน้า) นอกจากนี้ นักการศึกษาหลาย ๆ ท่านกล่าวว่าคุณภาพของนักเรียนคือตัวแปรผลคุณภาพของการประถมศึกษา บันลือ พฤษะวัน (2528: 9) ได้กล่าวถึงคุณภาพของการประถมศึกษาว่า "ต้องขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ดี ซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ความสามารถของครู สิ่งที่กำหนดให้สอนนั้นเหมาะสมหรือไม่ สภาพผู้เรียนเป็นอย่างไร" หมายความว่า การเรียนการสอนจะบรรลุจุดหมายต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ

ทั้ง 3 ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกันเอง และในความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อการเกิดสภาพการเรียนการสอนที่ก็คือการปะทะสัมพันธ์ทางสังคมภายในห้องเรียนระหว่างพฤติกรรมของครูกับนักเรียน ครูกับครู และนักเรียนกับนักเรียน (บุญใหญ่ สาร 2521: 237) ความสำคัญดังกล่าวของนักเรียนทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาข้อมูลทางด้านการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนโดยตรง โดยมุ่งศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาที่จัดขึ้นภายหลังการฝึกอบรมเพิ่มเติมนอกเหนือจากการประเมินการฝึกอบรมครูตามโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครู ในเขตการศึกษา 8

ผู้วิจัยเชื่อว่า ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาจะมีประโยชน์ต่อการประเมินการฝึกอบรมครูตามโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนการสอนของครูให้ดียิ่งขึ้น ส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพของการประถมศึกษาและคุณภาพของนักเรียนที่เรียนจบหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ต่อเนื่องกันไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินกระบวนการฝึกอบรมครูตามโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาในเขตการศึกษา 8
2. เพื่อประเมินพฤติกรรมในด้านการจัดการเรียนการสอนและพฤติกรรมด้านคุณธรรมของครูประถมศึกษาในเขตการศึกษา 8 ภายหลังการฝึกอบรม
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาในเขตการศึกษา 8 ภายหลังการฝึกอบรม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการประเมินการฝึกอบรมครูตามโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาในเขตการศึกษา 8 ปีการศึกษา 2529 ในเรื่องต่อไปนี้

1. การประเมินกระบวนการฝึกอบรมในด้านการเตรียมการ การดำเนินการ

ฝึกอบรม และผลของการดำเนินการฝึกอบรมเฉพาะด้านการเรียนรู้ที่ทราบได้จากการทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรมและความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีต่อการดำเนินการฝึกอบรม

2. การประเมินการนำความรู้จากการฝึกอบรมไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนภายหลังการฝึกอบรม 4 เดือน โดยประเมินเฉพาะด้านปริมาณการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดไว้

3. การประเมินคุณธรรมของครูภายหลังการฝึกอบรม 4 เดือน ประเมินเฉพาะพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความมีคุณธรรมของครูตามคุณธรรมที่กำหนดไว้ 12 ข้อ โดยการใช้แบบวัดคุณธรรมสำหรับครู และการสัมภาษณ์นักเรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมการแสดงออกของครูที่นักเรียนสามารถสังเกตเห็นได้

4. การศึกษาพฤติกรรมของครูประถมศึกษาคำานการจัดการเรียนการสอนและด้านคุณธรรมภายหลังการฝึกอบรม 5 เดือน โดยผู้วิจัยเข้าไปปฏิบัติงานวิจัยภาคสนามร่วมกับตัวอย่างประชากรในโรงเรียนจำนวน 1 โรงเรียน เป็นระยะเวลา 1 ภาคเรียน

5. การศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ในปีการศึกษา 2529 ที่มีต่อกิจกรรมการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาที่กำหนดไว้ 27 กิจกรรม ในโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษา

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การประเมินกระบวนการฝึกอบรมครูในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ประเมินตามหลักฐานและพฤติกรรมที่สังเกตได้ โดยพฤติกรรมที่แสดงออกของตัวอย่างประชากรเป็นไปตามสภาพที่เป็นจริงและเป็นปกติ

2. การแสดงพฤติกรรมและการปฏิบัติงานด้านการเรียนการสอนและด้านอื่น ๆ ภายหลังการฝึกอบรมของตัวอย่างประชากรเป็นไปตามสภาพที่เป็นจริง แม้จะมีผู้วิจัยเข้าไปสังเกตพฤติกรรมอย่างมีส่วนร่วมตลอดระยะเวลา 1 ภาคเรียน

3. การเข้าไปสังเกตพฤติกรรมอย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในระยะเวลา 1 ภาคเรียนของการฝึกปฏิบัติงานภาคสนามตามลักษณะวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ได้จากตัวอย่างประชากรอาจได้เพิ่มเติมจากบุคคลากรอื่น ๆ ที่อยู่ในแหล่งข้อมูลตามความจำเป็นและความต้องการในข้อมูล โดยผู้วิจัยวิเคราะห์แล้วเห็นว่าบุคคลากรเหล่านั้นมีส่วนเกี่ยว

ข้องกับการแสดงพฤติกรรมของตัวอย่างประชากรและข้อมูลที่ไต่เป็นข้อมูลที่ เป็นจริงน่าเชื่อ
ถือ และมีประโยชน์ต่อการวิจัย

ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดที่อาจทำให้ผลการวิจัยที่ไต่ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร ดังนี้คือ

1. การเลือกตัวอย่างประชากร ซึ่งไต่แก่จุดฝึกรอบรวมทั้ง 4 จุดที่ไต่ให้มี
ระยะเวลาของการฝึกรอบสัมพันธ์กัน เพื่อให้เป็นไปตามกระบวนการวิจัยที่มีระยะเวลา
เข้ามาเกี่ยวข้อง
2. การเลื่อนเวลาการฝึกรอบในช่วงที่ 3 จากกำหนดเดิมของจุดฝึกรอบ
ที่ 4 ซึ่งมีกำหนดเวลาคาบเกี่ยวกับการฝึกรอบช่วงที่ 3 ของจุดฝึกรอบที่ 2 โดยที่
ผู้วิจัยไม่ทราบล่วงหน้าทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถสังเกตกระบวนการฝึกรอบของจุดฝึกรอบ
ที่ 4 ในช่วงที่ 3 ไต่ ผู้วิจัยจึงสังเกตการฝึกรอบช่วงที่ 3 ของจุดฝึกรอบอื่นแทนโดย
เป็นจุดฝึกรอบที่มีลักษณะ และสภาพใกล้เคียงกับจุดฝึกรอบที่ 4 และมีผู้ดำเนินการฝึกรอบ
เป็นชุดเดียวกัน

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร วารสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสำรวจ แบบสังเกต แบบ
สอบถาม แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการประเมินการฝึกรอบครู และแบบทดสอบก่อนและหลัง
การฝึกรอบ ด้วยวิธีการสร้างและทดลองใช้เครื่องมือก่อนนำเครื่องมือไปใช้ในการวิจัย
รวมเครื่องมือในการวิจัย 16 ฉบับ
3. การเลือกตัวอย่างประชากร ไต่ทำการเลือกตัวอย่างประชากรตามขอบเขต
ของการประเมินจากจุดฝึกรอบในอำเภอและจังหวัดที่มีการฝึกรอบครูตามโครงการปรับปรุง
ประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษา ไต่ตัวอย่างประชากร 3 ประเภท คือ
ผู้ดำเนินการฝึกรอบระดับอำเภอ 16 คน ครูผู้เข้ารับการฝึกรอบ 361 คน และ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 รวม 80 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบมีระบบ
(Systematic Random Sampling) การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)
และการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์และขอบเขตการวิจัยดังนี้

4.1 สังเกตกระบวนการฝึกอบรม ณ จุดฝึกอบรม 4 จุดในช่วงที่ 1 และช่วงที่ 3 ตลอดระยะเวลาการฝึกอบรม โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยประกอบการสังเกตทุกขั้นตอนของกระบวนการฝึกอบรม

4.2 สังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูประจำชั้นผู้ผ่านการฝึกอบรมจำนวน 24 คนจากโรงเรียน 4 โรงเรียน หลังการฝึกอบรมไปแล้ว 4 เดือน โดยใช้เวลาในการสังเกตเป็นระยะเวลา 1 เดือน ใช้เครื่องมือประกอบการสังเกตรวมทั้งการให้ครูตอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์นักเรียนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู

4.3 สังเกตพฤติกรรมของครูจำนวน 14 คนในโรงเรียน 1 โรงเรียน หลังการฝึกอบรมผ่านไปแล้ว 5 เดือน โดยใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมคือ ผู้วิจัยเข้าไปปฏิบัติงานวิจัยภาคสนามร่วมกับตัวอย่างประชากรเป็นระยะเวลา 1 ภาคเรียน แล้วรวบรวมข้อมูลด้วยการบันทึกพฤติกรรมลงในแบบบันทึกประจำวัน

4.4 สัมภาษณ์นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 จำนวน 80 คน เกี่ยวกับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนการสอนของครูหลังการฝึกอบรม 4 เดือน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติคือ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าร้อยละ และการทดสอบค่าที (t-test) กับการทดสอบค่าซี (z-test) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบข้อความ ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการอุปนัย แล้วนำเสนอในรูปการบรรยายเชิงพรรณนา

ค่าจำกัดความเชิงปฏิบัติการ

การประเมินการฝึกอบรมครูตามโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษา หมายถึง

1. การประเมินกระบวนการฝึกอบรมครู
2. การประเมินพฤติกรรมกรรมการจัดการเรียนการสอนการสอนของครู

3. การประเมินพฤติกรรมค่านคุณธรรมของครู

โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการฝึกอบรมทางไกลแก่ครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน 329,374 คน ในปีการศึกษา 2529 โดยจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นคุณธรรม ทักษะ และความรู้และการใช้สื่อประสมโต้แก่ ชุดฝึกอบรมด้วยตนเอง เทปโทรทัศน์หรือภาพทัศน์ (Video tape) สไลด์หรือภาพเลื่อน (Slide) และแผ่นโปร่งใสประกอบการอบรม

กระบวนการฝึกอบรม หมายถึง ทุกขั้นตอนของการฝึกอบรม ตั้งแต่การเตรียมการฝึกอบรม การดำเนินการฝึกอบรม และการประเมินผลการฝึกอบรม

ผู้เข้ารับการฝึกอบรม หมายถึง ครูใหญ่และครูทุกคนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2529 เขตการศึกษา 8

พฤติกรรมของครูประถมศึกษา หมายถึง การกระทำของครูประถมศึกษาที่แสดงออกและสามารถสังเกตเห็นได้ขณะรับการฝึกอบรม และขณะปฏิบัติการสอนในโรงเรียน

พฤติกรรมค่านคุณธรรมของครู หมายถึง การกระทำอันดีงามของครูที่แสดงออกต่อนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน รวมทั้งการปฏิบัติภารกิจด้านการเรียนการสอนที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ 12 ประการคือ ความรับผิดชอบ ความอดทนอดกลั้น ความขยันหมั่นเพียร ความเสียสละและเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม ความประหยัด ความมีเหตุผล ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย ความเชื่อมั่นในตนเอง ความมีมนุษยสัมพันธ์ และความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งวัดได้จากการตอบแบบวัดคุณธรรมของครู การสัมภาษณ์นักเรียน และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัย

พฤติกรรมด้านการจัดการเรียนการสอนของครู หมายถึง การกระทำของครูที่แสดงออกในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรและกิจกรรมสนับสนุนการเรียนการสอน ซึ่งวัดได้จากการใช้แบบสังเกต การตอบแบบสอบถามของครู การสัมภาษณ์นักเรียนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัย

ความพึงพอใจของครู หมายถึง ความรู้สึกของครูในด้านดีต่อการฝึกอบรมที่ได้จากการตอบแบบสอบถามเชิงประมาธค่า

ผู้ดำเนินการฝึกอบรม หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานในการฝึกอบรมครูตามโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษา โดยทำหน้าที่จัดกิจกรรมให้คำแนะนำ และอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม

กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง วิธีสอนหรือเทคนิควิธีที่ครูใช้ในการจัดการเรียนการสอน และในที่นี้หมายถึง กิจกรรมการเรียนการสอน 27 กิจกรรมที่กำหนดไว้ในชุดฝึกอบรม 20 เล่มของโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษา

ความพึงพอใจของนักเรียน หมายถึง ความชอบหรือความรู้สึกของนักเรียนในคำนี้คือกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ที่ได้จากการสัมภาษณ์นักเรียน

นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา 2529 ในเขตการศึกษา 8

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการประถมศึกษา ได้ทราบผลการฝึกอบรมครูตามโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาในเขตการศึกษา 8 สามารถจัดวางแผนพัฒนาการประถมศึกษาในความรับผิดชอบต่อไป
2. หน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา สามารถนำผลการวิจัยที่ได้ไปเป็นข้อมูลช่วยในการบริหารงานการประถมศึกษาและพัฒนาการประถมศึกษาต่อไป
3. เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจในด้านการประเมินการฝึกอบรมในโครงการต่าง ๆ ในหน่วยงานและเป็นแนวทางสำหรับการวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
4. ช่วยให้ครูประถมศึกษาได้ทราบข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษาให้ดียิ่งขึ้น